

Sýning á verkum Dalis í Kjarvalsstöðum

Veggteppi eftir Dali á sýningunni á Kjarvalsstöðum.

„Dali, það varð ég“

100 myndir eftir spænska listmálarann Salvador Dali eru komnar til Íslands á vegum Myndkynningar og verða þær til sýnis í Kjarvalsstöðum frá 21. okt. — 5. nóv. Fyrr hefur Dali-sýning ekki komið til Íslands, en á þessari sýningu eru mest grafískar myndir eftir þennan heimskunnna listamann. Einnig eru þar nokkrar höggmyndir og veggteppi eftir frægu málverki Dalis. Í samtali við Konráð Axelsson forstjóra Myndkynningar, sagði hann þessa sýningu koma frá Noregi, en það er danska sýningafyrirtækið Börjeson sem sent hefur sýninguna um Norðurlönd. Jóhannes Jóhannesson listmálari og Konráð hafa sett sýninguna upp, en í sýningaráskrá ritar Björn Th. Björnsson listfræðingur og segir:

Öld Salvadors Dalis er öld auglýsingaskrums og það hefur hann notfært sér með ýtrasta hætti. Því er hann mörgum kunnari sem brellukóngurinn mikli, með einglyrnið og uppsnúið skeggið, heldur en eitt-hvert innhverfa sjónskáid-óttar tíma. Þessvegna glymur það herra um veröldina þegar hann gengur frá borði á Orly við París með sjö metra langt franskraud undir hendinni eða stekkur alskapaður með silfur-búinn staf út úr eggji við opnun sýningar í Róm eða lætur ljósmynda sig í stásstofu sinni í skjákljúfum í New York með rosaletgaut sofandi á teppi framan við arininn, heldur en þegar hann hefur lokið hundrað mynda röð úr vegferð Dantes og

býður sömu veröld með sér í þá hugarferð.

Í vitund Dalis er allur þessi leikaraskapur þó óaðskiljanlegur hluti listarinnar og sjálfsins. Snillingur getur ekki stigið út úr hlutverki sínu, rétt eins og aðrir fara úr vinnugallanum að kvöldi. Sá sem til þess er kallaður að leysa menn úr stirðnuðum vanavíðjum og leida þá út á ódásakra sjónrænnar ímyndunar, guðdómlegrar brjál-semi, hann má ekki sjálfur vera neinn Jón Jónsson í bláteinótt-um sparifötum. Hann verður sífelltlega að æsa sig upp úr blindni venjuhyggjunnar, út fyrir mörk skynseminnar, og svifa þar einn og drottandi, Dali hinn Mikli. Smellið svo af og látið ljósið flæða! Flytjið

fréttabýrstum heimi bóðskaðinn af Mér!

„Þegar ég var sex ára óskaði ég þess eins að verða Napóleon.“

Það varð ég ekki.

Þegar ég var fimmtán ára óskaði ég þess eins að verða Dali.

Það varð ég.

Þegar ég var tuttugu og fimm ára óskaði ég þess eins að verða æsilegasti málari veraldar.

Það varð ég.

Þegar ég var þrjátíu og fimm ára ákvað ég að réttlæta líf mitt með því að taka stórstígum framförum.

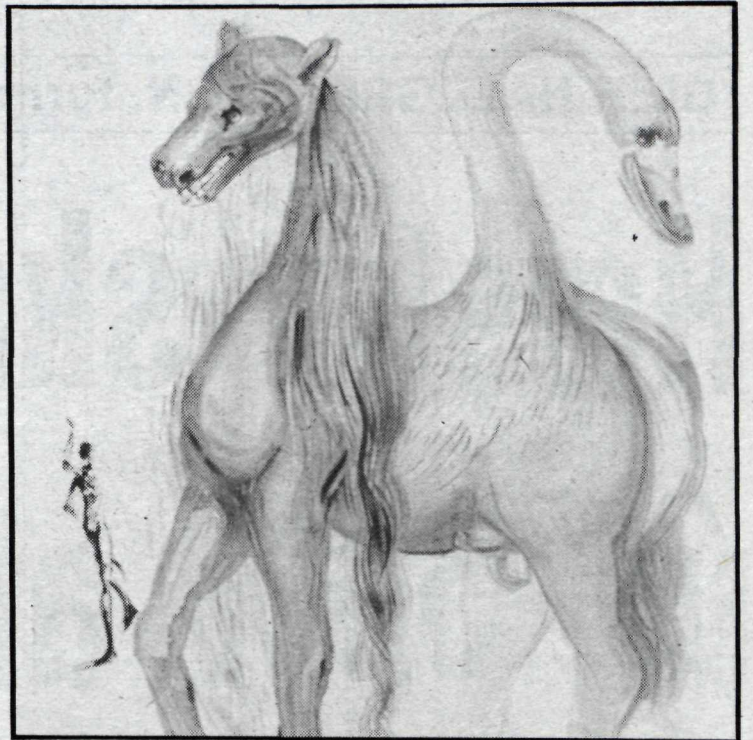
Það hef ég gert.

Þegar ég var fjörutíu og fimm ára ákvað ég að mála snilldarverk sem bjargaði nútímalistinni úr ruglingi hennar og niðurlægingu.

Bók þessi er helguð því háleita áformi.“

Með þessum orðum hefst bók hans „50 secrets of magic craftsmanship“, sem út kom í New York árið 1948, en einkunnarorð hennar eru: „Það bezta sem hent getur nokkurn málara er tvennt: 1. að vera Spánverji. 2. Að heita Salvador Dali.“

„Eini munurinn á mér og brjálæðingi er sá, að ég er ekki brjálædur.“ Þótt orð þessi virðist aðeins hótfyndni við fyrstu sýn, fela þau í sér nokkra skilningsleið að verkum Dalis. Skömmu eftir að hann „smygladi sér inn í raðir súrrealistanna, árið 1929“, svo notuð séu orð André Bretons, formaði hann aðferðina sem hann nefndi á ensku „paranoiac-critical activity“, en hún fól meðal annars í sér að listamaðurinn („snillingurinn“) opnaði sig fyrir brjálæðiskenn-um ofsónum, líkum ofskynjun-um hugklofa eða olórum drykkjumanns, og næmi myndefni sitt í því fjarskilvitlega ástandi, en ynni hinsvegar úr því með gagnrýninni beitingu þjálfunar, þekkingar og kunn-áttu. Með þessari aðferð verða verk hans það sem hann kallaði handmálaðar ljósmyndir af draumi“. Hann rýfur „hljódmúr veruleikans“ og sviftir þar með tjaldinu frá sviði annars veruleika: draumsins, hugaróra, hræðsludulda eða mýstiskrar, trúarlegrar upphafningar, veruleika sem alltaf hefur verið til í

Kýmera Horatius.

manninum, en umgerð efnishyggjunnar hefur svo tíðum bælt.

Salvador Dali hefur í senn verið sakaður um að vera þjófur í paradís, plokandi geimsteinana úr meistaraverkum fortíðar, og eins um að róta í sorptunnum mannlegra sjúkleika og gera sér mat úr. Hvorugu myndi hann neita. Aðferð hans er einmitt sú, að nota jöfnum höndum myndbrot úr ytri raunveruleika — listararfur okkar er hluti af þeim raunheimi — og bregða upp fyrir mönnum afskræmilegum ímyndum eigin sálarlífs þeirra, oft með kynferðislegum táknum í anda Freuds. „Fegurð er summan af mannlegu óeðli“, segir hann á einum stað, og reynir enn sem áður að ganga fram af borgaralegri fagurfræði. Og enn hækkar hann róminn: „Hin þrjú stóru tákni lífsins eru Skítur, Rotnun og Blóð.“ En þótt hann taki þannig upp í sig, er katalónski snillingurinn einber augu þegar allt kemur til alls, og hann sannar það undir pensli sínum að fegurðin er í myndinni sem slíkri en engu upphrópuðu manifesti. Dali er teiknari, málari, eðalsmiður og beztu verk hans meðal þess fegursta í listasmíð þessarar aldar, á hvað mælikvarða sem er.

Þegar til baka er horft, mun hátindurinn á málverki Dalis vera árin 1936 til 1940, er hann flúði Frakkland undan innrás þjóðverja og fluttist vestur um haf. Koman til New York, þeirra Mekka auglýsingarinnar, virðist hafa orðið honum líkt og þegar hungraður maður kemst í ofmeti. Og raunar oflék hann tíðum hlutverk sitt svo, að málariinn sást varla lengur fyrir Sjálfum Dali. Ekki bætti það heldur úr skák í augum margra fyrri addáenda hans, er hann fluttist aftur til Spánar árið 1948, undir vernd sjálfs Francos, gekk kaþólsku kirkjunni á hönd og tók að mála altarisöflur og myndröð um vesturför Kristófers Kólumbusar í glasúr-sætum og útþynntum stíl sínum. Um líkt leyti fór hann að fast við skartgripasmíð og sparaði þar ekkert til, hvorki hugkvæmni né noster, gull né gimsteina. Sé á annað borð hægt að ímynda sér það um slíka sjálfstignun hefur honum ef til vill fundizt hann vera hér í myndlistarlegri lægð. Altént er það, að árið 1950 hófst hann handa um það risaverk að mála eitt hundrað vatnslitamyndir við Divina Commedia Dantes, eina við hverja kvíðu. Verk þetta tók hann tíu ár, fram til 1960, er tréstudungameistarinn Raymond Jacquet hóf að yfirfæra þær í littréttungu, og lauk hann því verki árið 1962. Á sýningu þessari eru myndir úr öllum þrem hlutum Gleðileikans guðdómlega, Vitisljóðum, Hreinsunareldinum og Paradísarljóðum.

Dantemyndirnar urðu þó ekki endirinn á slíku verki. Næst hófst hann handa um myndir við Tristan og Ísodd, sem út voru gefnar sem litprentaðar þurrnálsstungur árið 1969, og tengist teiknigleði hans þar efninu á einstaklega glæsilegan hátt. Enn leggur hann til við Tíðægru Boccaccios, og einnig með Þurrnál, útgáfuár 1973, og enn við Sýnir Quevedos, 1974, en þar er handlitad ofan í þurrnáls-þrykk. Dæmi eru á sýningunni úr öllum þessum röðum.

Því er ekki að neita að list þessara ára sem hér er sýnd, frá 1960 til 1974, er ekki lengur, nema með glömpum, það sem best gerist í list Dalis. En glampar eru þar, óviðjafnanlegir. Teikningar eru þar sem bera aðalsmerki meistarara, myndsyn sem hæfir skáldflugi Dantes, blautlegum ísmeygileik Boccaccios og heiði Tristan-kvæðis. Því er það mikill fengur okkur, sem nú eigum þess kost, að dveljast um stund í nálægð þessa aldna meistarara og guðdómlega trúðleikara frá Figueras.“

Úr myndaflokknum Decamerone.